Crearea statului italian în viziunea lui Antonio Gramsci

Viorella MANOLACHE

Academia Română, Institutul de Ştiinţe Politice şi Relaţii Internaţionale „Ion I. C. Brătianu”
Romanian Academy, ”Ion C. Brătianu” Institute of Political Sciencies and International Relations
Personal e-mail: viorella.manolache@ispri.ro

Antonio Gramsci's vision on the creation of the modern italian state

The present intervention focuses upon the recent publication of Ioana Cristea Drăgulin`s book, Crearea statului italian în viziunea lui Antonio Gramsci (Antonio Gramsci`s Vision on the Creation of the Modern Italian State), Adenium Publishing House, Iaşi, 2016 and proposes three essential knots of reading its articulation. The first one is interested in a retrospective perspective, careful to periodization and broad contexts, in which Gramsci`s thinking essence (fragmented and diverted) was fixed. The second fills the gaps and corrects the Gramscian syncopated reception, describing Gramsci`s interpretative categories applied to the Risorgimento phenomenon; and, not at least, the book reaffirms the double involvement of Ioana and Sabin Drăgulin in rebuilding, reconnecting, and fair restitution of Gramsci`s works.

Keywords: Ioana Cristea Drăgulin; Antonio Gramsci; Risorgimento; Interpretative Categories; Theory and Italian Thought

Anticipat de op-ul *Antonio Gramsci, Scrieri (1914-1926)*[1] integrat de Editura Adenium, Colecţiei „Biblioteca Gramsciana”, volumul Ioanei Cristea Drăgulin[2] confirmă trei *noduri incidenţiale* pe care lectorul trebuie să le ia în considerare atunci când consimte, în rezonanţă cu autoarea, necesitatea sondării corect-punctuale/ punctate a solului istoriografic pe care s-a fixat (fragmentar şi deturnant) esenţa gândirii gramsciene.

Primul reprezintă un *act sinafic*, de analiză retrospectivă, atent la periodizări şi la contexte largi, generoase şi conexiuni multiple [aşadar, evitând cu bună ştiinţă, capcana îngustimii şi a remorcării autorului sard la „un prea-plin de analiză” deferit de „paranteza comunistă” – efect publictistic susţinut de interes fals şi neîmplinit – a se vedea, în acest sens, clarificările prezente postfaţator în *Antonio Gramsci, Scrieri (1914-1926)*[3]]; al doilea are în vedere umplerea lacunelor şi corectarea receptării sincopate, mizând pe un efect *subintrant* (Ioana Cristea Drăgulin continuă cercetarea operei lui Gramsci, demarată sub ghidajul doctoral al profesorului Gheorghe Stoica, şi propune, prin prezentul volum, demersul de a articula, pertinent, abordări netributare porţionărilor limitate ale gândirii gramsciene); şi, nu în ultimul rând, trebuie menţionată implicarea, în *dublu* şi în *dublou* a soţilor Drăgulin, în reconstruirea, reconectarea, restituirea şi justa receptare a operei gramsciene.

Revăzut în tuşe *rebel-revoluţionare* (Guido Liguori), ori în partitură *forjabilă* (Angelo Chielli), acompaniind titulatura de „marxist voluntarist” care dispune de „un model aflat la îndemână” (V. Tismăneanu face aluzie, în acest sens, la pătura proletară aptă de a dezvolta caracteristici cultural-utile pentru o versiune de *revoluţie elevată* – pe *fondul* contextului social şi în *forma* subiectivismului politico-social, al imposibilităţii soluţionării adecvate şi al neimplicării categoriilor subalterne în găsirea de alternative), xografia lui Gramsci este completată de Ioana Cristea Drăgulin cu reperele ilustrate prin interesul acordat efectului marginal(izant),

de produs reprezentativ al societății meridionale și angrenat momentelor dificile din perioada Primului Război Mondial.

Astfel, i se consolidează autorului poziția esențială în simeza Teoriei şi a Gândirii Italiene, în sensul precizat de Roberto Esposito, acela al unei „comunități ca proprietate specifică a subiecților care împreunează", dar și ca „atribut calificant pentru coaparținerea de întreg"[4]. În *Living Thought: The Origins and Actuality of Italian Philosophy*[5], filosoful Roberto Esposito consideră că „Gândirea Italiană" este marcată de o semantică prevalent afirmativă – chiar dacă proprietatea afirmativă este modulată de exponenții săi diverşi – nodul politic este reprezentat de Machiavelli, Leopardi, Gentile, Tronti, Cacciari sau Negri, pe când dimensiunea istorică este ilustrată remarcabil de Vico, Cuoco, Gramsci, Del Noce, Vattimo sau Agamben. Dacă la începutul secolului al XX-lea, printr-un efort de istoricizare radicală a gândirii, Gentile și Gramsci promovau trăsăturile unei filosofii vii, direct integrate în sfera vieții, a acțiunii și politicii, post Gramsci, Gentile și Croce, instrumentele și tehnicile care interpretau filosofia își epuizează resursele, se consumă și se aplatizează, în paralel, acționând şi un reflux al direcțiilor de cercetare trasate. Astfel, Gramsci și – într-o mai mică măsură – Gentile salvează limitele și tiparele rigide ale tradiției moderne, dar fără a se debarasa de paradigma „teologico-politică", ca axă care ar corespunde „presupusei reconcilieri a diferitelor puncte de vedere într-unul singur, aparent învestit cu valabilitate universală"[6].

Tocmai din această perspectivă şi aplicând un atare tip de analiză, Ioana Cristea Drăgulin dozează demersul volumului prin orientarea înspre dubla interpretare/notă de lectură gramsciană (de inovare a metodelor clasice), focalizată asupra ratajului fenomenului risorgimental (pe de o parte, ruptura decisivă între regiunile din nord şi din sud – raport nelimitat de Gramsci la național/specific/italian, ci devenit problemă europeană[7]; decalaj major nerezolvat de guvernele liberalilor moderați pe parcursul unui secol de modernizare[8]; fenomen gestionat de clasele moderat-conservatoare în defavoarea maselor populare[9]; iar, pe de altă parte, eşecul proiectului de modernizare al liberalilor democrați, cel care a condus la apariția fascismului italian[10]): „pentru Gramsci, Risorgimento-ul italian a reprezentat momentul crucial din istoria peninsulei. Este momentul zero al apariției statului și a națiunii italiene. De aceea, această temă a reprezentat subiectul principal abordat, pe parcursul lucrărilor sale (...). Toate argumentele folosite de Gramsci vin să demonstreze că întregul parcurs istoric risorgimental a fost un eşec"[11]. Cu mențiunea necesară, potrivit căreia, gramscian, conceptele de național și internațional își pierd (prin amendarea noțiunilor de teritoriu, stat, ori națiune) atributul de complexitate dialectică, depășesc stadiul de retorică filosofică sau terminologie abstractă, și devin problemă a istoriei.

Accentul atribuit dimensiunii istorice nu depreciază însă, trimiterile, observațiile, referințele sau comentariile Ioanei Cristea Drăgulin referitoare la poziționarea teoriei gramsciene în fluxul ideatic al contactului cu mişcarea cultural-idealistă, via neohegelienii Croce-Gentile, reafirmând influența lui Croce asupra lui Gramsci, „folosit pentru a crea în oglindă o teorie inovatoare, care și-a propus să răspundă principalelor teme de reflecție ale timpului"[12]. Acceptând în/prin Machiavelli atât un reflex de *prendere parte,* cât și de *parteggiare,* Gramsci concepe și lansează, în fapt, proiectul practicii filosofice ca forță potent-istorică, aptă a schimba realitatea.

Hegeliano-marxist, triangula(n)t (Croce – Gramsci – Gentile), beneficiind de o situare mediantă, Gramsci utilizează instrumentarul de concepte / „categorii interpretative"[13] (*bloc istoric, lipsa revoluției agrare, chestiunea meridională, hegemonia, transformism, revoluția pasivă, revoluția fără revoluție*) ca modalitate (argumente care mizează pe recursul la faze istorice) nu numai de a „identifica și analiza elementele constitutive ale proiectului politic impus de liberalii democratici" sau de a demonstra că „proiectul creării statului și a națiunii italiene a fost impus de structurile statului piemontez și, ulterior, italian, fără să fie acceptată o alternativă"[14], ci de a întrevedea un „model risorgimental alternativ" (*machiavelism cu impregnări revoluționare* s.n.).

De fapt, se reafirmă o filosofie politică (Kolakowski și Walicki recunosc intuițiile filosofice gramsciene; Pellicani amendează perechile de termeni dihotomici cu care operează Gramsci, plasați într-un raport inacceptabil *decât* în relație cu un plan politic precis) cu miză în slăbirea tensiunilor dintre/între ideologic-politic-economic. În laboratorul de creație și cercetare al volumului Ioanei Cristea Drăgulin, conceptele gramsciene sunt, astfel, acceptate cu statut de noduri directoare/ghidante ale structurii capitolelor, asumându-și funcția de direcție/direcționare menită a puncta aspectele teoretice ale problematicii gramsciene.

Toate acestea se cer plasate pe/în fundalul comentariilor „salvatoare", dar şi sofisticate ale fondului gramscian (via Althusser şi Poulantzas), ale grupului gramscienilor vestici ai anilor` 80 (Piccone, Laclau, Mouffe) sau integrate tendințelor atașării de „modă gramsciană" a lui Negri, Agamben sau Esposito. De altfel, Esposito avertizează cu privire la intenția de transfer a lui Gramsci într-o „orbită teoretică care nu-l privește", cu toată dificultatea de a rezista tentației axate pe regăsirea, în extinderea discursului gramscian, a bazelor discuției lansate de filosofia italiană în arealul temelor actualului.

Fără a insista asupra sumarului unor atari receptări, Ioana Cristea Drăgulin prezintă programa şcolilor gramsciene, urmărește destinul care a pecetluit traducerea *Caietelor din închisoare (1929-1935),* dar și remarcă semnalul influenței gramsciene prin două borne, ușor de revăzut în dialogul Rush Limbaugh – Michele Filippini, convenind, astfel, asupra precauției la

Sursă foto:
http://www.adenium.ro/adn/wp-content/uploads/2016/06/crearea-statului-italian-1.jpg

care invita şi Roberto Esposito.

Dacă ar fi, însă, să atribuim o apreciere volumului de faţă, confirmat „ca noutate absolută în universul cultural românesc, în condiţiile în care, până astăzi nu a mai fost publicat în limba română un volum care să trateze într-o manieră organică şi exhaustivă tema Risorgimento-ului la Gramsci”[15], atunci trebuie să constatăm deliberat că motivaţiile care parcurg „Biblioteca Gramsciana” propun şi îndeplinesc reintroducerea autorului sard în cultura politică românească, prin dublul act de traducere şi [*aici*] de interpretare, ambele puse la lucru/avansate cu instrumente obiectiv-ştiinţifice.

Note:

1. *Antonio Gramsci, Scrieri (1914-1926)*, ediţie îngrijită de Guido Liguori şi Sabin Drăgulin; traducere de Ioana Cristea Drăgulin, cuvânt-înainte de Guido Liguori, postfaţă de Sabin Drăgulin şi Ioana Cristea Drăgulin, Editura Adenium, Iaşi, 2015.
2. Ioana Cristea Drăgulin, *Crearea statului italian în viziunea lui Antonio Gramsci*, Editura Adenium, Iaşi, 2016.
3. *Antonio Gramsci, Scrieri (1914-1926)*, pp. 264-265.
4. Roberto Esposito, *Communitas. Origine e destino della comunità*, Einaudi, Torino, 1998, p. VIII.
5. Roberto Esposito, *Living Thought: The Origins and Actuality of Italian Philosophy*, CA: Stanford UP, Stanford, 2012.
6. *Ibidem*, pp. 20-21.
7. Ioana Cristea Drăgulin, *op. cit.*, p. 50.
8. *Ibidem*, p. 17.
9. *Ibidem*, p. 103.
10. *Ibidem*, p. 17.
11. *Ibidem*, p. 115.
12. *Ibidem*, p. 266.
13. *Ibidem*, p. 270.
14. *Ibidem*, p. 18.
15. Angelo Chielli, „Forja gramsciană”, in Ioana Cristea Drăgulin, *op. cit.*, p. 14.

Bibliography:

Antonio Gramsci, Scrieri (1914-1926) / Writings (1914-1926), ediţie îngrijită de Guido Liguori şi Sabin Drăgulin; traducere de Ioana Cristea Drăgulin, cuvânt-înainte de Guido Liguori, postfaţă de Sabin Drăgulin şi Ioana Cristea Drăgulin, Editura Adenium, Iaşi, 2015;
Drăgulin, Ioana Cristea, *Crearea statului italian în viziunea lui Antonio Gramsci / The Creation of the Italian State in Antonio Gramsci's View*, Editura Adenium, Iaşi, 2016;
Esposito, Roberto, *Communitas. Origine e destino della comunità*, Einaudi, Torino, 1998;
Esposito, Roberto, *Living Thought: The Origins and Actuality of Italian Philosophy*, CA: Stanford UP, Stanford, 2012.